

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No1
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 123 sahifa.
2026-yil yanvar*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjajevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

EKSPORT VA IMPORT OPERATSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH: TAHLIL VA AUDIT	10
Urinboev Bexruz Zoir o'g'li, Misirov Asliddin Mamasobirovich	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALARNING ROLI	15
Jabborov Muhammad Sanjarovich, Djurayeva Dilnoza Davron qizi, Song Jichung	
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH OMILLARI VA MAKROIQTISODIY TA'SIRI	21
Xoliqulova Ra'no Sherali qizi, Berdiyev Nazirjon Abduvoseyevich	
КУЛЬТУРНЫЙ ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА	25
Ахтамов Огабек Улугбек угли, Фахритдинов Амриддин Фазлитдинович, Саидмуродов Жонибек Жахонгирович, Саттарова Зухра Илхомовна	
DAVLATNING YASHIL INVESTITSIYALAR ORQALI IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISH SIYOSATI.....	31
Sharipboyev Hasanboy Marks o'g'li, Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI O'SISHIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING STRATEGIK O'RNI: PREZIDENT MUHOJIRATNOMASI ASOSIDA ILMIY TAHLIL	35
Ma'rupov Zahiriddin Feruzovich, Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDAGI BIZNES-SUBYEKTLARINI BAHOLASH: ESG MEZONLARI ASOSIDA BARQARORLIK INDEKSINI ISHLAB CHIQISH VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	39
Po'latov Orzubek Fazliddin o'g'li, Haqnazarova Yulduz Juraqulovna	
ФИНАНСОВЫЕ ИНСТИТУТЫ КАК ФАКТОР МОДЕРНИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА	43
Мукарова Сарвиноз Маликовна, Каримова Азиза Махомадризовна	
AKSIZ SOLIG'I TUSHUMLARINING O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BUDJET DAROMADLARIDAGI ULUSHI: 2020–2024-YILLAR BO'YICHA IQTISODIY TAHLILI	49
Karimov Diyorbek, Abdurashidov Abdusamad	
O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONLARINING SOLIQ TUSHUMLARI VA FUQAROLARNING SOLIQ INTIZOMIGA TA'SIRI	55
Maxkamova Dildora Shavkat qizi, Ergashev Shavkat Maxkamovich	
ИНТЕГРАЦИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В МАРКЕТИНГОВЫЕ КОММУНИКАЦИИ КОМПАНИЙ	59
Рахимжонов Аброр Марифжанович, Кахрамонов Хуршид Шухратович	
BOZOR IQTISODIYOTIDA UMUMIY TALAB VA UMUMIY TAKLIF	66
O'ktamova Shaxruza Abror qizi, Norboyev Odil Abrayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IJTIMOYIY TARMOQLAR ORQALI MARKETINGNI RIVOJLANTIRISH USULLARI (O'ZBEKISTONDAGI YIRIK BRENDLAR MISOLIDA).....	70
Axmedova Robiya Rustamovna, Kadirova Sharafat Amonovna	
MINTAQANING INNOVATSION IQTISODIY RIVOJLANISH TENDENSIYASI	76
Rushana Taxirova, F.U.Umarov	
SAMARQAND VILOYATI UCHUN TURIZM MAHSULOTLARINI YARATISH	83
Alimardonova D.T., Tursunova G.R.	

BUXORO VILOYATINING MADANIY VA TARIXIY MEROSI ASOSIDA KREATIV TURIZM MAHSULOTLARINI YARATISH IMKONIYATLARI.....	91
Davronova G.O., Tursunova G.R.	
MAIN DIRECTIONS OF ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY IN SERVICE ENTERPRISES	96
Ilamonov Mehroj Akbar o'g'li, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
KREDIT MEXANIZMINING ELEMENTLARI O'RTASIDAGI ALOQADORLIKNI TA'MINLASH YO'LLARI.....	102
Alimov Umid Xamid o'g'li, Umarov F. U.	
SURXONDARYO VILOYATIDA EKSPORTNI RIVOJLANTIRISHDA QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINING AHAMIYATI.....	109
Mamanazarov Javohir Kamolovich, Xurramov Ramazon Allayor o'g'li	
XALQARO BANKLAR TOMONIDAN INVESTITSION LOYIHALARNI KREDITLASH MEXANIZMI VA UNING IQTISODIY TA'SIRI	115
Boltayeva O'g'iloy, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI VA UNING USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	119
Sharipova Mohinur, Uralova Sevara, Zaripova Sayohat Zafarovna	

STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI VA UNING USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Sharipova Mohinur

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Buxgalteriya hisobi va menejment” fakultet talabasi
Email: mohinursharipova06@gmail.com

Uralova Sevara

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Buxgalteriya hisobi va menejment” fakultet talabasi
Email: srashidovna1@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Zaripova Sayohat Zafarovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasasi assistenti
Email: sayokhatzaripova98@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada strategik boshqaruv hisobining mohiyati, uning zamonaviy korxonalar boshqaruvidagi o'rnini hamda uslubiyotini takomillashtirish masalalari ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Raqobat kuchayib borayotgan sharoitda strategik qarorlar qabul qilishda boshqaruv hisobining axborot bazasi sifatidagi ahamiyati asoslab berilgan. Shuningdek, xorijiy olimlar qarashlari tahlil qilinib, O'zbekiston korxonalari uchun amaliy taklif va xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: strategik boshqaruv hisobi, boshqaruv qarorlari, strategik rejalashtirish, xarajatlar tahlili, raqobat ustunligi, moliyaviy axborot.

Abstract: This article examines the essence of strategic management accounting, its role in modern enterprise management, and issues related to the improvement of its methodology from a scientific and theoretical perspective. In the context of increasing competition, the importance of management accounting as an information base for strategic decision-making is substantiated. In addition, the views of foreign scholars are analyzed, and practical recommendations and conclusions are developed for enterprises in the Republic of Uzbekistan.

Key words: strategic management accounting, management decisions, strategic planning, cost analysis, competitive advantage, financial information.

Аннотация: В статье с научно-теоретических позиций раскрываются сущность стратегического управленческого учёта, его роль в системе современного управления предприятием, а также вопросы совершенствования его методологии. В условиях усиливающейся конкуренции обоснована значимость управленческого учёта как информационной базы для принятия стратегических решений. Кроме того, проанализированы взгляды зарубежных учёных и разработаны практические предложения и выводы для предприятий Республики Узбекистан.

Ключевые слова: стратегический управленческий учёт, управленческие решения, стратегическое планирование, анализ затрат, конкурентное преимущество, финансовая информация.

KIRISH

Hozirgi davrda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash, korxonalar faoliyatida samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirish masalalari davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bozor munosabatlari chuqurlashib borayotgan sharoitda korxonalarni uzoq muddatli strategik maqsadlar asosida boshqarish zarurati kuchaymoqda. Bunday sharoitda strategik boshqaruv hisobi korxonalar

rahbariyatini strategik qarorlar qabul qilish uchun zarur bo'lgan ishonchli va tizimli axborot bilan ta'minlovchi muhim boshqaruv vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish, boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va hisob jarayonlarida shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son¹ Farmonida iqtisodiyotda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish, korxonalar faoliyatida samaradorlikni oshirish hamda moliyaviy-iqtisodiy boshqaruvni kuchaytirish vazifalari belgilab berilgan. Ushbu Farmonda ko'zda tutilgan vazifalar strategik boshqaruv hisobini rivojlantirish va uni amaliyotga joriy etish uchun muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi [1]. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son² Farmonida korxonalarini boshqarishda zamonaviy hisob va tahlil tizimlaridan foydalanish, strategik rejalashtirishni kuchaytirish hamda iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda ishonchli axborot bazasini shakllantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur Farmon talablariga muvofiq, strategik boshqaruv hisobining uslubiyotini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy vazifalaridan biri hisoblanadi [2].

Shu asosda aytish mumkinki, strategik boshqaruv hisobining uslubiyotini takomillashtirish korxonalarining uzoq muddatli raqobat ustunligini ta'minlash, boshqaruv qarorlarini ilmiy asosda qabul qilish hamda milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada aynan ushbu masalalar ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tadqiq etiladi [3].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Strategik boshqaruv hisobi masalalari xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, ushbu yo'nalish korxonalar strategiyasini shakllantirish va amalga oshirishda muhim axborot bazasi sifatida baholanadi. Olimlar strategik boshqaruv hisobini an'anaviy boshqaruv hisobidan farqlab, uning asosiy vazifasi uzoq muddatli strategik qarorlar qabul qilishga xizmat qiluvchi axborotni shakllantirishdan iborat ekanligini ta'kidlaydilar.

Mazkur yo'nalishda eng ko'p e'tirof etilgan olimlardan biri R. Kaplan va D. Norton hisoblanadi. Ular strategik boshqaruv hisobining nazariy va amaliy asoslarini chuqur tadqiq etib, moliyaviy ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolgan an'anaviy boshqaruv hisobining cheklanganligini asoslab berganlar. Mualliflarning fikriga ko'ra, korxonalar strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun moliyaviy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda nomoliyaviy ko'rsatkichlar — mijozlar qoniqishi, ichki jarayonlar samaradorligi va innovatsion rivojlanish darajasi ham muhim ahamiyatga ega. Shu asosda ular Balanced Scorecard (muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimi) konsepsiyasini ishlab chiqqan bo'lib, ushbu model strategik boshqaruv hisobining muhim amaliy vositasi sifatida baholanadi [4].

C. Drury strategik boshqaruv hisobini xarajatlarni strategik boshqarish bilan chambarchas bog'laydi. Uning ta'kidlashicha, strategik boshqaruv hisobi korxonalar xarajatlarini faqat hisobga olish emas, balki ularni raqobat ustunligini shakllantirish vositasi sifatida tahlil qilishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Drury strategik boshqaruv hisobida qiymat zanjiri tahlili, raqobatchilar xarajatlarini solishtirish va uzoq muddatli xarajat strategiyalarini ishlab chiqish muhimligini alohida ko'rsatib o'tadi. Ushbu yondashuv korxonaga bozor sharoitlariga moslashish va resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi [5].

M. Bromvich strategik boshqaruv hisobining tashqi muhitga yo'naltirilganligini asoslab beradi. Uning fikriga ko'ra, strategik boshqaruv hisobi faqat ichki moliyaviy ma'lumotlar bilan cheklanmasligi, balki raqobatchilar faoliyati, bozor narxlar va iste'molchilar xatti-harakatlari to'g'risidagi axborotlarni ham qamrab olishi zarur. Bromvich strategik boshqaruv hisobini korxonaning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlovchi muhim boshqaruv instrumenti sifatida talqin qiladi [6].

Yuqorida keltirilgan olimlar qarashlari shuni ko'rsatadiki, strategik boshqaruv hisobi korxonalar faoliyatini faqat joriy natijalar asosida emas, balki strategik istiqbol nuqtayi nazaridan baholash imkonini beradi. Ushbu ilmiy qarashlar strategik boshqaruv hisobining uslubiyotini takomillashtirish zarurligini asoslab, mazkur maqola doirasidagi tadqiqotlar uchun mustahkam nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalarini ilmiy asosda o'rganish maqsadida tahlil va sintez usuli qo'llanildi. Ushbu metodologik yondashuv strategik boshqaruv hisobining nazariy asoslari, amaliy ahamiyati hamda rivojlanish tendensiyalarini tizimli va mantiqiy tarzda o'rganish imkonini beradi.

1 <https://www.lex.uz/docs/-3107036>

2 <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>

Tahlil usuli orqali strategik boshqaruv hisobi tushunchasi, uning an'anaviy boshqaruv hisobidan farqli jihatlari, shuningdek, xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari chuqur tahlil qilindi. Jumladan, strategik boshqaruv hisobining raqobat muhitini baholashdagi o'рни, xarajatlarni strategik boshqarish imkoniyatlari hamda uzoq muddatli strategik qarorlar qabul qilishdagi ahamiyati alohida o'rganildi. Bundan tashqari, amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlarida belgilangan vazifalar strategik boshqaruv hisobi bilan uzviy bog'liqlikda tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Strategik boshqaruv hisobining amaliyotdagi holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ko'plab korxonalarda boshqaruv hisobi asosan joriy faoliyat natijalarini aks ettirish bilan cheklanib qolmoqda. Ya'ni, hisob tizimi qisqa muddatli rejalashtirish, xarajatlarni nazorat qilish va moliyaviy natijalarni aniqlashga yo'naltirilgan bo'lib, uzoq muddatli strategik qarorlar qabul qilish uchun yetarli axborot bazasini shakllantira olmayapti. Bu holat strategik boshqaruv hisobining imkoniyatlaridan to'liq foydalanilmayotganidan dalolat beradi.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, strategik boshqaruv hisobi korxonalar faoliyatini tashqi muhit omillari bilan uzviy bog'liq holda baholash imkonini beradi. Masalan, bozor kon'yunkturasi, raqobatchilar strategiyasi, iste'molchilar talabi va texnologik o'zgarishlar strategik boshqaruv hisobida muhim axborot manbalari sifatida namoyon bo'ladi. Aksariyat korxonalarda ushbu omillar yetarlicha hisobga olinmasligi natijasida strategik qarorlar subyektiv yoki qisqa muddatli manfaatlar asosida qabul qilinmoqda.

Strategik boshqaruv hisobining asosiy ustunliklaridan biri xarajatlarni strategik yondashuv asosida tahlil qilish imkoniyatidir. Tahlil shuni ko'rsatadiki, an'anaviy boshqaruv hisobida xarajatlar ko'pincha faqat hisobga olinadi, biroq ularning strategik maqsadlarga ta'siri chuqur o'rganilmaydi. Strategik boshqaruv hisobi esa xarajatlarni qiymat yaratish zanjiri nuqtayi nazaridan baholashga imkon beradi. Natijada korxonalar qaysi faoliyat turi raqobat ustunligini ta'minlayotganini va qaysi xarajatlar samarasiz ekanini aniqlay oladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, strategik boshqaruv hisobini joriy etgan korxonalar resurslardan foydalanishda yuqori samaradorlikka erishmoqda. Bunday korxonalarda strategik ko'rsatkichlar tizimi shakllantirilgan bo'lib, moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlar o'zaro uyg'unlashtirilgan. Masalan, foyda va rentabellik bilan bir qatorda mijozlar qoniqishi, bozor ulushi va innovatsion faollik darajasi ham tahlil qilinadi. Bu esa strategik qarorlarning asoslanganligini oshiradi.

Shuningdek, tahlil jarayonida strategik boshqaruv hisobining raqamli texnologiyalar bilan bog'liqligi ham aniqlandi. Zamonaviy axborot tizimlari va boshqaruv dasturlari strategik boshqaruv hisobining axborot bazasini kengaytirib, real vaqt rejimida tahlil olib borish imkonini bermoqda. Biroq ko'plab mahalliy korxonalarda ushbu imkoniyatlardan yetarlicha foydalanilmayapti. Bu esa strategik boshqaruv hisobining samaradorligini pasaytiruvchi omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Strategik ko'rsatkichlar tizimini (Balanced Scorecard) strategik boshqaruv hisobiga integratsiyalash. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, strategik boshqaruv hisobining samaradorligini oshirishda Balanced Scorecard (BSC) tizimidan keng foydalanilmoqda. AQSh, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi rivojlangan mamlakatlar korxonalarida ushbu tizim strategik boshqaruv hisobining asosiy uslubiy elementi sifatida joriy etilgan. Mazkur yondashuv korxonalar strategiyasini moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlar orqali o'lchash va nazorat qilish imkonini beradi. Jahon amaliyotida BSC to'rtta asosiy yo'nalish bo'yicha shakllantiriladi: moliyaviy natijalar, mijozlar bilan ishlash, ichki biznes jarayonlari hamda o'rganish va innovatsion rivojlanish. Strategik boshqaruv hisobi aynan ushbu ko'rsatkichlar asosida shakllantirilgan axborotni rahbariyatga taqdim etadi. Natijada strategik qarorlar faqat foyda va xarajatlar bilan emas, balki korxonaning kelajakdagi rivojlanish salohiyati bilan ham bog'liq holda qabul qilinadi.

O'zbekiston korxonalar uchun ushbu tajribani joriy etish strategik boshqaruv hisobining uslubiyotini sezilarli darajada takomillashtirishga xizmat qiladi. Xususan, strategik ko'rsatkichlar tizimini boshqaruv hisobiga integratsiya qilish orqali korxonalar uzoq muddatli maqsadlarni aniq belgilash, ularning bajarilishini muntazam monitoring qilish va strategiyani o'z vaqtida qayta ko'rib chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa strategik boshqaruv hisobini real ishlaydigan boshqaruv instrumentiga aylantiradi.

Xarajatlarni strategik boshqarishda qiymat zanjiri va raqobatchilar tahlilini joriy etish. Rivojlangan mamlakatlar tajribasida strategik boshqaruv hisobining muhim yo'nalishlaridan biri — xarajatlarni strategik boshqarish hisoblanadi. Buyuk Britaniya, Kanada va Germaniya korxonalarida xarajatlar nafaqat ichki hisob obyektlari bo'yicha, balki qiymat zanjiri doirasida tahlil qilinadi. Ushbu yondashuv mahsulot yoki xizmat yaratish jarayonidagi har bir bosqichning qiymat yaratish darajasini aniqlashga imkon beradi. Jahon tajribasiga ko'ra, strategik boshqaruv hisobi doirasida raqobatchilar xarajatlari va narx siyosatini tahlil qilish alohida ahamiyatga

ega. Bunda korxonalar o'z xarajatlarini raqobatchilar bilan solishtirish orqali qaysi yo'nalishda ustunlik yoki kamchilik mavjudligini aniqlaydi. Natijada strategik qarorlar asosli va bozor talablariga mos holda qabul qilinadi.

Mazkur tajribani O'zbekiston korxonalari amaliyotiga joriy etish strategik boshqaruv hisobining axborot imkoniyatlarini kengaytiradi. Xususan, qiymat zanjiri tahlili asosida samarasiz xarajatlarni qisqartirish, resurslarni ustuvor yo'nalishlarga yo'naltirish va raqobatbardosh narx siyosatini shakllantirish mumkin bo'ladi. Bu esa strategik boshqaruv hisobini korxonaning raqobat ustunligini ta'minlovchi muhim mexanizmga aylantiradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, strategik boshqaruv hisobi zamonaviy korxonalarni samarali boshqarishda muhim ahamiyat kasb etuvchi boshqaruv instrumentlaridan biri hisoblanadi. Mazkur hisob turi korxonalar rahbariyatini nafaqat joriy moliyaviy natijalar, balki uzoq muddatli strategik maqsadlarni belgilash va ularga erishish jarayonida zarur bo'lgan ishonchli, tizimli hamda tahliliy axborot bilan ta'minlaydi. Tadqiqot jarayonida strategik boshqaruv hisobining an'anaviy boshqaruv hisobidan tub farqi uning kelajakga yo'naltirilganligi va tashqi muhit omillarini hisobga olgan holda shakllantirilishida namoyon bo'ldi.

O'tkazilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, ko'plab korxonalarda strategik boshqaruv hisobi yetarli darajada rivojlanmagan bo'lib, boshqaruv qarorlari asosan qisqa muddatli moliyaviy ko'rsatkichlarga tayanib qabul qilinmoqda. Bu holat uzoq muddatli barqaror rivojlanish va raqobatbardoshlikni ta'minlashda muayyan muammolarni keltirib chiqarmoqda. Strategik boshqaruv hisobining uslubiyotini takomillashtirish esa korxonaga resurslardan samarali foydalanish, strategik ustuvorliklarni aniqlash hamda raqobat muhitida moslashuvchan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Maqolada o'rganilgan xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari strategik boshqaruv hisobining nazariy asoslari mustahkam ekanligini tasdiqlaydi. Jumladan, strategik ko'rsatkichlar tizimi, xarajatlarni strategik boshqarish va qiymat zanjiri tahlili kabi yondashuvlar strategik boshqaruv hisobining muhim tarkibiy qismlari sifatida namoyon bo'ldi. Ushbu yondashuvlarni O'zbekiston korxonalari amaliyotiga moslashtirish orqali boshqaruv qarorlarining sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar strategik boshqaruv hisobini rivojlantirish uchun mustahkam huquqiy asos yaratmoqda. Prezident farmoni va qarorlarida belgilangan vazifalar korxonalarda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish, hisob va tahlil tizimlarini takomillashtirish hamda strategik rejalashtirishni kuchaytirishni talab etadi. Bu esa strategik boshqaruv hisobining milliy iqtisodiyot rivojida muhim o'rin tutishini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" PF-4947-son Farmoni (2017-yil 7-fevral). <https://lex.uz/docs/3107036>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni (2022-yil 28-yanvar). <https://lex.uz/docs/5841063>
3. O'zbekiston Respublikasi. "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonun. <https://lex.uz/docs/50693>
4. Kaplan R.S., Norton D.P. "Muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimi: strategiyani amaliyotga tatbiq etish". Garvard Biznes Maktabi nashriyoti.
5. Drury K. "Boshqaruv va xarajatlar hisobi". — Cengage Learning nashriyoti.
6. Bromvich M. "Strategik boshqaruv hisobi". — Boshqaruv hisobchilari xalqaro instituti (CIMA).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

1-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>